

Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği ve Fedakarlık Doyum Ölçeği'nin Türkçe'ye Adaptasyonu

Turkish Adaptation of Perceived Sacrifice Harmfulness Scale and Satisfaction with Sacrifice Scale

Çiğdem TOPCU¹ ve Esin TEZER²

Öz: Bu çalışmada evlilik ilişkilerinde fedakarlık davranışının kişi tarafından nasıl algılandığını ve kişiye sağladığı doyum ölçen tek boyutlu, kısa ve kolay puanlanabilen iki ölçme aracının Türkçe uyarlama çalışması sonuçları ile geçerlik ve güvenilirliklerine ilişkin kanıtlar rapor edilmiştir. Ölçek maddelerinin Türkçe çeviri çalışmaları tamamlandıktan sonra ölçekler 108 (66 kadın, 42 erkek) ve 105 (65 kadın, 40 erkek) evli ve gönüllü bireye uygulanmıştır. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeklerin tek boyutlu olduğunu göstermiştir. Ölçeklerin birleşme-ayrılma geçerliklerini (convergent-divergent validity) test etmek amacıyla yürütülen çalışmalar her iki ölçeğin de evlilikte bağlanım ve doyum ölçümleriyle beklenen yönde ilişkili olduğunu ve cinsiyet farklılıklarının anlamlı düzeyde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ölçeklere ilişkin iç tutarlılık katsayıları Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği için .84, Fedakarlık Doyum Ölçeği için ise .74 olup yeterli düzeydedir. Bulgular ölçeklerin Türkçe uyarlamasının yeterli psikometrik özelliklere sahip olduğuna işaret eder niteliktedir.

Anahtar Sözcükler: fedakarlık, Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği, Fedakarlık Doyum Ölçeği, geçerlik ve güvenilirlik

Abstract: The aim of the present study was to investigate the validity and the reliability of two scales used to examine how individuals perceive their sacrificing behaviors and the extent to which they experience satisfaction through sacrificing. After completing translation and back-translation studies, scales were administered to 108 (66 females, 42 males) and 105 (65 females, 40 males) volunteered married individuals. The results of exploratory and confirmatory factor analyses yielded a one-factor structure for both of the scales. Findings regarding convergent and divergent validity of the scales revealed significant relationships with marital commitment and satisfaction measures and indicated significant gender differences. Internal consistency coefficients were found as acceptable and similar to the original scale values. These results pointed out that the Turkish adaptation of the scales have acceptable psychometric characteristics.

Keywords: sacrifice, Perceived Sacrifice Harmfulness Scale, Satisfaction with Sacrifice Scale, validity and reliability

Evlilik ilişkisinde “fedakarlık” davranışı bir kişinin, partnerinin ya da ilişkisinin iyiliği için kendi çıkarlarından vazgeçmesi olarak tanımlanmıştır (Van Lange, Rusbult, Drigotas, Arriaga, Witcher ve Cox, 1997). Sınırlı sayıda olmakla birlikte evlilik ilişkilerinde fedakarlık üzerine yapılan çalışmalar, kişilerin evlilikten sağladıkları doyum düzeyi düşük olsa da yaptıkları fedakarlıklar adına evliliklerini sürdürmeye devam ettiklerini (Rusbult, Bissonette, Arriaga ve Cox, 1998); ilişkilerinde daha fazla

fedakarlık yapmak isteyen çiftlerin ilişkilerine daha bağlı ve ilişkiden daha çok doyum sağlıyor olduklarını (Van Lange ve ark., 1997) göstermiştir. Whitton, Stanley ve Markman (2007) ise yaptıkları bir çalışmada, geçmişte yaptıkları fedakarlıkların kişisel menfaatlerine zarar verdiğini düşünen kişilerin, evlilik doyumunu ve ilişkiye bağlılık düzeylerinin düşük olduğunu; buna karşılık, yaptıkları fedakarlığı hem ilişkileri için faydalı hem de kişisel çıkarlarıyla uyumlu olarak algılayan kişilerin evlilik doyumunu ve bağlılık

¹ Araş. Gör., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, E-posta: ctopcu@metu.edu.tr

² Prof. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, E-posta: esin@metu.edu.tr

düzeylerinin yüksek olduğunu göstermişlerdir. Bu çalışmaların bulguları, genel olarak, fedakarlık ile evlilik doyumu ve ilişkiye bağlılık arasında anlamlı düzeyde ilişkiler olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye’de ise evlilik ilişkisinde fedakarlık konusunda yapılmış ampirik çalışmalara rastlanmamıştır. Bu durum büyük ölçüde bu alanda geliştirilmiş Türkçe ölçme araçlarının bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Bu eksikliği giderip evlilik ilişkisinde fedakarlığı ölçen ölçme araçlarının Türk alanyazına kazandırılması amacıyla yapılan incelemeler sonucunda, yurt dışında fedakarlık davranışını ölçen üç ölçme aracı bulunduğu görülmüştür. Bu ölçme araçları, fedakarlık davranışının kişi tarafından nasıl algılandığını ölçen “Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği” (Perceived Sacrifice Harmfulness Scale), kişiye sağladığı doyumu ölçen “Fedakarlık Doyum Ölçeği” (Satisfaction with Sacrifice) ve kişinin fedakarlık yapma isteğini ölçen “Fedakarlık Yapma İsteği Ölçeği”dir (Willingness to Sacrifice). Bu ölçekler arasında Fedakarlık Yapma İsteği Ölçeği’nin yanıt formatının oldukça karmaşık bir yapı gösterdiği görülmüştür. Bu nedenle Fedakarlık Yapma İsteği Ölçeği’nin Türkçe adaptasyon çalışması yapılmamıştır. Sonuç olarak, bu araştırmada ölçek uyarlama çalışmaları “Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği” ve “Fedakarlık Doyum Ölçeği” üzerinde sürdürülmüştür. Bu çalışmada bu iki ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının birlikte rapor edilmesinde ölçek maddelerinin az sayıda oluşu ve bu iki ölçeğin aynı kavramı olumlu ve olumsuz yönleriyle ele almaları rol oynamıştır. Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği ve Fedakarlık Doyum Ölçeği’nin psikometrik özellikleriyle ilgili bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği’nin Psikometrik Özellikleri

Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği, Whitton ve arkadaşları (2007) tarafından kişilerin yakın ilişkilerinde yaptıkları fedakarlık davranışının kişisel çıkarlarıyla ne derece uyumlu olduğunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek kapsamında katılımcılardan ilk olarak sıralanan 11 fedakarlık davranışını ne sıklıkta yaptıklarını değerlendirmeleri; ikinci sütunda ise yaptıkları fedakarlık davranışlarının kişisel çıkarlarına ne derece uygun olduğunu düşündüklerini bildirmeleri istenmektedir. Evli ya da birlikte yaşayan çiftlerle yaptıkları çalışmada Whitton ve arkadaşları (2007) ölçeğin faktör yapısına ait bilgi vermemişlerdir. Bunun yerine her bir ölçek maddesinin ölçekten alınan toplam puan ile ilişkisi (item-total correlations) korelasyon yöntemiyle hesaplanmış ve elde edilen bütün korelasyon

değerlerinin .30’dan büyük olduğu belirtilmiştir. Ölçeğin tek boyutlu olduğu bildirilmiş ve Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .87 olarak rapor edilmiştir. Ölçeğin birleşme-ayırılma geçerliğine (convergent-divergent validity) kanıt sağlamak amacıyla fedakarlık algısının bağlanım düzeyi ve ilişkiden alınan doyumla nasıl ilişkili olduğu araştırılmıştır. Bulgular olumsuz fedakarlık algısının Bağlanım Envanteri (Stanley ve Markman, 1992)’nden alınan puanla ($r = -.57, p < .01$) ve Evlilikte Uyum Ölçeği (Locke ve Wallace, 1959)’nden alınan puanla ($r = -.61, p < .001$) olumsuz yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu göstermektedir.

Fedakarlık Doyum Ölçeği’nin Psikometrik Özellikleri

Stanley ve Markman (1992) tarafından Bağlanım Envanteri’nin bir boyutu olarak geliştirilen ve altı maddeden oluşan Fedakarlık Doyum Ölçeği kişinin yaptığı fedakarlıktan sağladığı doyumu ölçmeyi amaçlamaktadır. Whitton ve arkadaşları (2007) fedakarlıktan sağlanan doyumun ayrı bir yapı olarak incelenmesi gerektiğini önererek bu ölçeği kendi çalışmalarında ilk defa Bağlanım Envanteri (Stanley ve Markman, 1992)’den bağımsız bir biçimde kullanmışlardır. Faktör yapısı konusunda herhangi bir bilgi verilmeyen ölçeğin tek faktörlü olduğu belirtilmiş ve içtutarlılık katsayısı .77 olarak rapor edilmiştir. Ölçeğin Bağlanım Envanteri (Stanley ve Markman, 1992) ile olan ilişkisi ($r = .47, p < .01$) ve Evlilikte Uyum Ölçeği (Locke ve Wallace, 1959) ile olan ilişkisinin ($r = .48, p < .01$) olumlu ve anlamlı düzeyde olduğu bildirilmiştir.

Son yıllarda, özellikle uluslararası alanyazında fedakârlığın ve kişilerin fedakarlık yapmaya yatkınlığının yakın ilişkileri nasıl etkilediğine ilişkin çalışmalar hız kazanmıştır (Stanley, Whitton, Sadberry, Clements, ve Markman, 2006; Van Lange ve ark., 1997; Whitton ve ark., 2007). Oysa, ülkemizde fedakarlık davranışının yakın ilişkiyi etkileyen önemli bir değişken olduğu tartışılmış olmakla birlikte (Büyüksahin, 2007), bu konuda yapılmış ampirik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durumun büyük ölçüde fedakarlık kavramını ölçmek üzere geliştirilmiş bir ölçme aracının olmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu çerçevede, bu çalışmanın amacı, “Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği” (Whitton ve ark., 2007) ile “Fedakarlık Doyum Ölçeği”nin (Whitton ve ark., 2007) Türkçe uyarlamalarını yapmak ve geçerlik ve güvenilirliklerine ilişkin kanıtları elde etmektir. Her iki ölçeğin geliştirilme aşamalarının aktarıldığı çalışmalarda yapı geçerliğine ait bilgi verilmediği için bu araştırmada ölçeklerin faktör yapısı ilk defa incelenmiştir. Bu

nedenle iki farklı çalışma grubundan iki ayrı grup veri elde edilmiş, ilk grup veri ile açıklayıcı (exploratory) faktör analizi, ikinci grup veri ile ise doğrulayıcı (confirmatory) faktör analizi yapılmıştır.

Yöntem

Çalışma Grubu ve İşlem

Araştırmanın, birinci çalışma grubu, yaşları 20 ve 58 arasında değişen ($\bar{X} = 36.81$; $SS = 8.32$) 66'sı kadın ve 42'si erkek 108 evli bireyden oluşmaktadır. Evlilik süreleri 1ay ile 33 yıl arasında değişen katılımcılardan elde edilen verilere göre ortalama evlilik süresinin 11 yıl 5 ay ($SS = 103.78$) olduğu görülmektedir. İkinci çalışma grubu ise, yaşları 24 ve 63 arasında değişen ($\bar{X} = 34.78$; $SS = 8.66$) 65'i kadın ve 40'ı erkek 105 evli bireyden oluşmaktadır. Evlilik süreleri 3 ay ile 36 yıl arasında değişen katılımcılardan elde edilen verilere göre ortalama evlilik süresinin 8 yıl 4 ay ($SS = 108.15$) olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında kullanılan yöntem ve ölçme araçlarının yazarların görev yaptığı üniversitenin İnsan Araştırmaları Etik Kurulu tarafından uygun bulunmasının ardından veri toplama aşamasına geçilmiştir. Her iki çalışma grubuna da kolay ulaşılabirlik yöntemiyle ulaşılmıştır. Katılımcılara araştırma ile ilgili bilgi verildikten sonra araştırmaya katılmaya gönüllü olanlara ölçek formu ile birlikte boş bir zarf verilerek ölçeği doldurduktan sonra zarfa koyup, zarfın ağzını yapıştırmaları istenmiştir. Ölçek sorularının cevaplanması yaklaşık olarak 20 dakika sürmüştür.

Veri Toplama Araçları

Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği: Kişilerin yakın ilişkilerinde yaptıkları fedakarlık davranışının kişisel çıkarlarıyla ne derece uyumlu olduğunu ölçmek amacıyla geliştirilen Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği (Whitton ve ark., 2007) toplam 11 maddeden oluşmaktadır (örneğin, "Eşimin ihtiyaçlarına ya da isteklerine bağlı olarak bir akşam ya da hafta sonundaki planlarımı değiştirdim"). Her bir maddede ilk olarak katılımcının belirtilen davranışı geçen ay içinde ne sıklıkla yaptığı ($0 = Hiçbir zaman$, $1 = Bir veya iki kere$, $2 = Birçok kere$, $3 = Çok sık$) sorulmaktadır. İkinci bölümde, verilen davranışı geçen ay içinde en az bir defa yaptığını söyleyen katılımcılardan bu davranışı yapıyor olmanın kişisel menfaatlerine ne derece zararlı olduğunu dörtlü bir derecelendirme ölçeği ($0 = Hiç$, $1 = Biraz zararlı$, $2 = Zararlı$, $3 = Çok zararlı$) ile puanlamaları istenmektedir. Ölçekten elde edilen toplam puanlar, Whitton ve ark. (2007) tarafından da önerildiği gibi, ikinci bölümdeki maddelerin seçeneklerine verilen yanıtların toplamıyla elde edilmektedir. Ölçekten

alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 33'tür ve alınan yüksek puan yapılan fedakarlığın kişisel çıkarlara zararlı olduğuna ilişkin algıya işaret eder.

Fedakarlık Doyum Ölçeği: Kişinin yaptığı fedakarlıktan sağladığı doyumunu ölçmeyi amaçlayan Fedakarlık Doyum Ölçeği (Whitton ve ark., 2007), 6 maddeden (örneğin, "Eşim için bir şeylerden vazgeçmek kişisel doyum sağlar") oluşan 7'li Likert tipi ($1 = Kesinlikle katılmıyorum$, $7 = Kesinlikle katılıyorum$) bir ölçme aracıdır. Ölçeğin üç maddesi ters yönde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 6 ile 42 arasında değişmekte ve alınan yüksek puan, yapılan fedakarlıktan sağlanan doyumun fazla olduğunu göstermektedir.

Bağlanım Ölçeği: Bağlanım Ölçeği, Yatırım Modeli Ölçeği (Rusbult, Martz, ve Agnew, 1998)'nin bir parçası olarak ilişkiye bağlanım derecesini belirlemek için geliştirilmiş bir ölçek olup Türkçe uyarlaması Beşikçi (2008) tarafından yapılmıştır. Ölçek 4 maddeden oluşan 6'lı Likert tipi bir derecelendirme ($1 = Hiç katılmıyorum$, $6 = Tamamen katılıyorum$) ölçeğidir. Ölçeğin bir maddesi ters yönde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 4 ile 24 arasında değişmekte ve yüksek puan yüksek bağlanım düzeyini göstermektedir. Orijinali gibi Türkçe versiyonu da tek faktörlü bir yapıya sahip olan ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .85 olarak rapor edilmiştir (Beşikçi, 2008). Bu çalışmada, ölçeğin faktör yapısı doğrulayıcı faktör analiziyle yeniden incelenmiştir. Elde edilen RMSEA değeri modelin iyi uyumuna işaret etmese de ortaya çıkan uyum iyiliği indeksleri dikkate alındığında ölçek bu çalışmada da tek faktörlü olarak kabul edilmiştir ($\chi^2 = 32.31$, $sd = 2$, $\chi^2/sd = 16.16$, $GFI = .92$, $CFI = .85$, $RMSEA = .27$) ve elde edilen iç tutarlılık katsayısı .74'tür.

Evlilik Yaşamı Ölçeği: Evlilik Yaşamı Ölçeği, Tezer (1996) tarafından geliştirilmiş ve evlilikten alınan doyumunu ölçmeyi hedefleyen tek boyutlu bir ölçme aracıdır. Ölçek 10 maddeden oluşan 5'li Likert tipi ($1 = Kesinlikle katılmıyorum$, $5 = Kesinlikle katılıyorum$) bir ölçektir. Tezer (1996) tarafından Cronbach alfa katsayısı .91 olarak rapor edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen verilerle yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda tek faktörlü yapı doğrulanmış ($\chi^2 = 62.03$, $sd = 33$, $\chi^2/sd = 1.88$, $GFI = .94$, $CFI = .97$, $RMSEA = .06$) ve Cronbach alfa formülüyle hesaplanan iç tutarlılık katsayısı .91 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Analiz öncesinde verilerin bilgisayara aktarılması esnasında yapılabilecek olası hataların kontrolü için frekans tabloları incelenmiş ve gerekli düzeltmeler

yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi IBM SPSS 20 ile doğrulayıcı faktör analizi ise Amos 18 (Arbuckle, 2009) kullanılarak yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi öncesinde verilerin analize uygunluğunu kontrol etmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri ve Bartlett küresellik testi incelenmiştir. KMO değeri verilerin elde edildiği çalışma grubunun büyüklüğünün analiz için yeterli olup olmadığını gösterir ve bu değer 1'e yaklaşması çalışma grubunun büyüklüğünün analiz için daha uygun olduğuna işaret eder (Tabachnick ve Fidell, 2007). Bartlett küresellik testi ise maddeler arası korelasyon katsayılarının uygun olup olmadığını gösterir (Field, 2005).

Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ise Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranı, uyum iyiliği indeksi (goodness of fit index, GFI), orantılı uyum indeksi (comparative fit index, CFI) ve yaklaşık hataların ortalama karekökü (root mean square error of approximation, RMSEA) ile değerlendirilmiştir. Ki-kare değerinin serbestlik derecesine olan oranının 2 veya daha küçük olması iyi derecede uyuma işaret eder (Ullman, 2007). GFI ve CFI değerleri 0 ile 1 arasında değişmektedir ve .90'dan büyük değerler iyi model uyumuna işaret eder. RMSEA için ise .05 ya da daha küçük değerler iyi uyumu, .08 ve yakın rakamlar orta düzeyde uyumu, .10 ve daha büyük rakamlar ise kötü uyumu göstermektedir (Byrne, 2001). Araştırmada faktör analizi dışında kalan geçerlik ve güvenilirliğe ilişkin diğer analizlerde iki çalışma grubu birleştirilmiş ve analizler toplam veriler üzerinde yürütülmüştür.

Bulgular

Bu çalışmanın bulguları rapor edilirken ölçeklerin kapsam geçerliği ile ilgili çalışmalar her iki ölçek için izlenen yöntemlerin aynı olması nedeniyle birlikte sunulmuş; ölçeklerin yapı geçerlikleri ile geçerlik ve güvenilirliklerine ilişkin diğer bulgular sırasıyla Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği ve Fedakarlık Doyum Ölçeği için ayrı ayrı rapor edilmiştir.

Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği'nin ve Fedakarlık Doyum Ölçeği'nin Çeviri Çalışmaları ve Kapsam Geçerlikleri

Çalışmanın ilk basamağı olarak her iki ölçek için ölçekleri geliştiren araştırmacılarla iletişime geçilerek Türkçe uyarlama çalışmaları için izin istenmiş ve alınan izinleri takiben ölçeklerin orijinal dili olan İngilizce'den hedef dil olan Türkçe'ye çevirisine başlanmıştır. Ölçeklerin çevirileri iyi derecede İngilizce ve Türkçe bilen altı psikolojik danışman tarafından yapılmıştır. Uzmanlar tarafından yapılan çeviriler, yazarlar tarafından incelenmiş ve her iki ölçeğin de Türkçe formu hazırlanmıştır. Hazırlanan Türkçe formun ölçeklerin

orijinalleriyle tutarlı olup olmadığını saptamak için bir İngilizce öğretmeninden Türkçe formların orijinal dile geri çevrilmesi istenmiştir. Geri çeviri ve orijinal form yazarlar tarafından karşılaştırılarak anlam değişikliği ve kaybı olarak değerlendirilen bazı kelime ve ifadeler yeniden düzenlenmiştir. Son haline getirilen ölçekler Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanında uzman üç farklı kişi tarafından akıcılık, anlaşılabilirlik ve Türkçe'ye uygunluk açısından tekrar değerlendirilmiştir. Son olarak, Collins (2003) tarafından ölçek adaptasyon çalışmalarında kullanılması önerilen bir uygulama yapmak için (cognitive interviewing) veri toplama aşamasında ulaşılmaması hedeflenen çalışma grubuna benzer özellikleri olan evli ve 29 yaşında bir kadın katılımcıdan ölçekleri sesli okuyup cevaplaması istenmiştir. Bu esnada bu çalışmanın ilk yazarı katılımcının yanında bulunarak geri bildirimlerini almış ve katılımcının ölçek maddelerini okurken verdiği tepkileri gözlemiştir. Katılımcının herhangi bir sorun yaşamadan ölçeği tamamladığı görülmüştür. Yapılan bütün bu incelemeler sonucunda, ölçekler uzmanlar tarafından içerik geçerliği olan ölçekler olarak değerlendirilmiştir.

Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

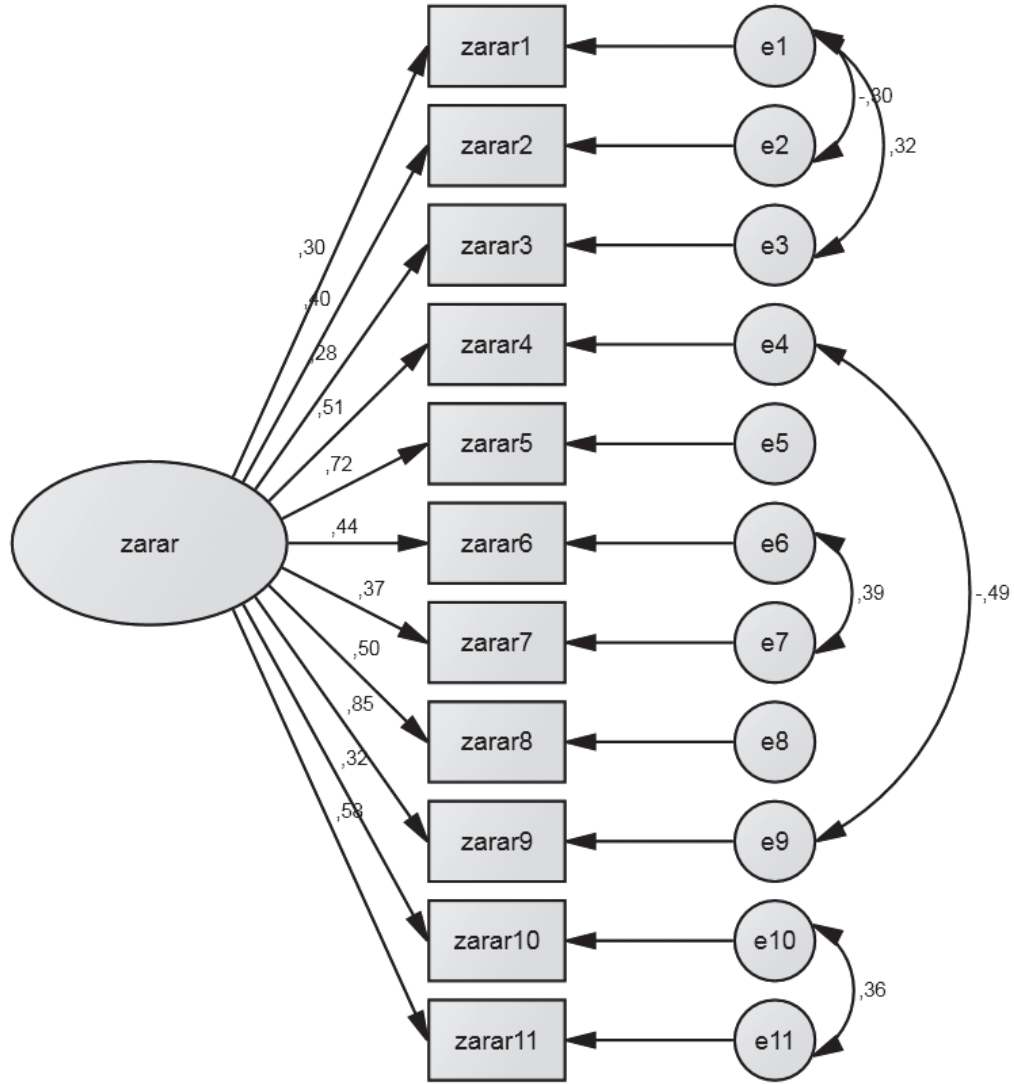
Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği'nin Yapı Geçerliği

Araştırmanın 108 evli bireyden oluşan ilk çalışma grubu üzerinde yürütülen açıklayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen KMO değeri (.85) ve Bartlett küresellik testi değeri ($\chi^2 = 383.418, p < .001$) verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla çoklu benzerlik metodu ve eğik (oblique) döndürme yöntemi kullanılarak açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. İki faktörlü ve varyansın % 46.17'sinin açıklandığı yapıda 11 maddenin 10'u bir faktöre, bir madde ise her iki faktöre yüklenmiştir. Çizgi grafiği (scree plot) ölçeğin tek faktörlü bir yapıya sahip olduğuna işaret eder niteliktedir. Bu bulgulara dayanılarak tek faktör sınırlaması ile yapılan analiz sonucunda özdeğeri 4.93 olan ve varyansın % 39.60'ını açıklayan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Maddelere ait faktör yükleri .79 ile .45 arasında değişmektedir.

Bu çalışmada doğrulayıcı faktör analizi ile ilgili analizler 105 evli bireyden oluşan ikinci çalışma grubu üzerinde yürütülmüştür. Analiz sonucu elde edilen değerler modelin uyumunun yeterli olmadığını göstermiştir ($\chi^2 = 111.85, sd = 44, \chi^2/sd = 2.54, GFI = .85, CFI = .73, RMSEA = .12$). Elde edilen modifikasyon önerileri incelendiğinde madde 1- madde 2, madde 1- madde 3, madde 4 - madde 9,

madde 6 - madde 7, madde 10 - madde 11 arasındaki ilişkinin modelin uyum iyiliği indekslerine önemli derecede olumsuz etkisi olduğu görülmüştür. Tek faktörlü bir yapısı olan Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği'nin birbirleriyle teorik olarak da bağlantılı olan maddeleri ilişkilendirildikten sonra tekrar analiz edilmesiyle modele ait uyum iyiliği indekslerinin

yeterli sayılabilecek ($\chi^2 = 60.90$, $sd = 39$, $\chi^2/sd = 1.56$, $GFI = .91$, $CFI = .92$, $RMSEA = .07$) düzeye geldiği görülmüştür. Bütün parametre tahminleri anlamlıdır ve .85 ile .28 arasında değişmektedir. Modifiye edilmiş tek faktörlü model ikinci grup veri ile doğrulanmıştır (Şekil 1).



Şekil 1. Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği için Modifiye Edilmiş Tek Faktörlü Model

Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği'nin Geçerliliğine İlişkin Diğer Kanıtlar

Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği'nin birleşme-ayrılma geçerliliğine kanıt sunmak için ölçeğin Bağlanım Ölçeği Türkçe formu (Beşikçi, 2008) ve Evlilik Yaşamı Ölçeği (Tezer, 1996) ile olan ilişkileri incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği'nin hem

Başlanım Ölçeği ($r = -.21$, $p < .01$) ile hem de evlilik ilişkisinden alınan doyumu ölçen Evlilik Yaşamı Ölçeği ($r = -.56$, $p < .01$) ile olumsuz yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Cinsiyet farkına ilişkin analiz sonuçları, kadınların ($\bar{X} = 6.07$, $SS = 5.66$) erkeklere göre ($\bar{X} = 4.60$, $SS = 4.40$) yaptıkları fedakarlıklarını kişisel çıkarlarına daha zararlı olarak algıladığını göstermiştir ($t(175.38) = 2.02$, $p < .05$).

Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği'nin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği'nin Cronbach alfa formülü kullanılarak hesaplanan iç tutarlılık katsayısı .84'tür. Elde edilen bu değer ölçeğin güvenilirlik değerinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir.

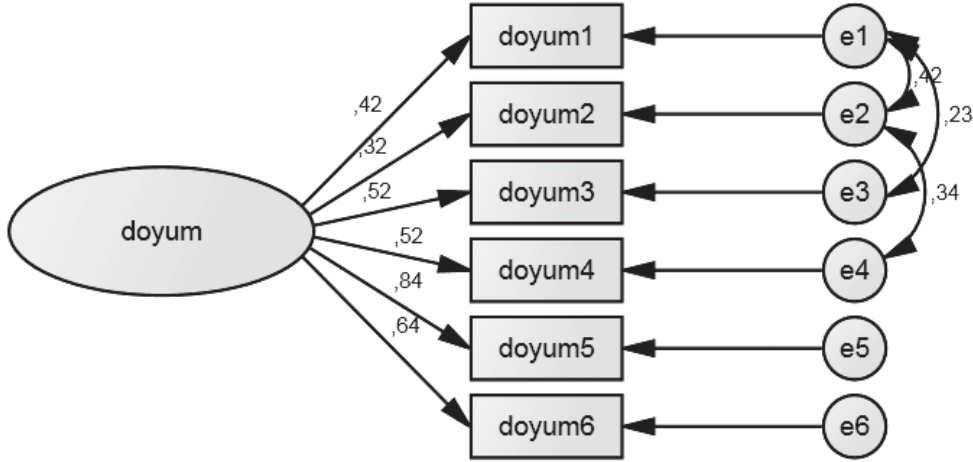
Fedakarlık Doyum Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Fedakarlık Doyum Ölçeği'nin Yapı Geçerliği

Araştırmanın 108 evli bireyden oluşan ilk çalışma grubundan elde edilen verileri üzerinde yürütülen açıklayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen KMO değeri (.76) ve Bartlett küresellik testi ($\chi^2 = 114.56$, $p < .001$) verilerin açıklayıcı faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Çoklu benzerlik metodu ve eğik (oblique) döndürme yöntemi kullanılarak ölçeğin faktör yapısını saptamak için açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bulgular ölçeğin özdeğeri 2.59 olan tek faktörlü bir yapısı olduğunu ve bu faktörün varyansın % 32.74'ünü açıkladığını

göstermiştir. Çizgi grafiğinin (scree plot) de tek faktörlü bir yapıya işaret ettiği ve ölçek maddelerine ait faktör yüklerinin .72 ve .31 arasında değiştiği görülmektedir.

İkinci çalışma grubundan (105 evli birey) elde edilen verilerle yürütülen doğrulayıcı faktör analizi modelin uyumunun yeterli olmadığını göstermiştir ($\chi^2 = 37.99$, $sd = 9$, $\chi^2/sd = 4.22$, $GFI = .91$, $CFI = .80$, $RMSEA = .18$). Analiz sonucu elde edilen modifikasyon önerileri incelendiğinde madde 1-madde 2, madde 2- madde 4, ve madde 1- madde 3 arasındaki ilişkinin modelin uyum iyiliği indekslerine önemli derecede olumsuz etkisi olduğu görülmüştür. Tek boyutlu bir ölçek olan Fedakarlık Doyum Ölçeği'nin birbirleriyle teorik olarak da bağlantılı olan bu maddeleri ilişkilendirildikten sonra tekrar analiz edilen modele ait uyum iyiliği indekslerinin oldukça iyi ($\chi^2 = 8.25$, $sd = 6$, $\chi^2/sd = 1.37$, $GFI = .98$, $CFI = .98$, $RMSEA = .06$) düzeye geldiği görülmüştür. Parametre tahminlerinin tamamı anlamlıdır ve .84 ile .32 arasında değişmektedir. Modifiye edilmiş tek faktörlü model ikinci grup veri ile doğrulanmıştır (Şekil 2)



Şekil 2. Fedakarlık Doyum Ölçeği için Modifiye Edilmiş Tek Faktörlü Model

Fedakarlık Doyum Ölçeği'nin Geçerliğine İlişkin Diğer Kanıtlar

Fedakarlık Doyum Ölçeği'nin birleşme-ayrılma geçerliğine ilişkin kanıt elde etmek için ölçeğin Bağlanım Ölçeği Türkçe formu (Beşikçi, 2008) ve Evlilik Yaşamı Ölçeği (Tezer, 1996) ile ilişkileri test edilmiştir. Bulgular, Fedakarlık Doyum Ölçeği'nin beklenildiği gibi Bağlanım Ölçeği ($r = .48$, $p < .01$) ve Evlilik Yaşamı Ölçeği ($r = .43$, $p < .01$) ile olumlu ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu göstermiştir. Fedakarlıktan sağlanan doyuma ilişkin cinsiyet farklarının incelenmesi sonucunda erkek katılımcıların

($\bar{X} = 31.66$, $SS = 6.30$) kadınlara ($\bar{X} = 26.16$, $SS = 7.27$) göre yaptıkları fedakarlıktan daha fazla doyum sağladıkları görülmüştür ($t(199) = 5.51$, $p < .001$).

Fedakarlık Doyum Ölçeği'nin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Fedakarlık Doyum Ölçeği'nin Cronbach alfa formülü kullanılarak hesaplanan iç tutarlılık katsayısı .74'tür. Elde edilen bu değer ölçeğin güvenilirlik değerinin kabul edilebilir düzeyde olduğuna bir kanıt olarak gösterilebilir.

Tartışma

Bu çalışmada Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği ile Fedakarlık Doyum Ölçeği'nin Türkçe uyarlamaları yapılmış ve geçerlik ve güvenilirlik kanıtları incelenmiştir. Bu iki ölçeğe ilişkin çalışmaların bir arada sunulması kararının verilmesinde kavramsal yapıların benzerliğinin yanı sıra ölçeklerin aynı alanyazından kaynaklı ve kavramın iki farklı yönünün ölçülmesi amacıyla geliştirilmiş olması etkin rol oynamıştır.

Ölçeklerin yapı geçerliğine ilişkin açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, her iki ölçeğin de tek boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, her iki ölçeğin de geliştirildiği çalışmada (Whitton ve ark., 2007) ölçeklerin yapı geçerliğine ilişkin kanıtlar bulunmamakla birlikte, bu çalışmada elde edilen faktör analizi sonuçları orijinal ölçek çalışmalarında önerilen tek boyutlu yapıları destekler niteliktedir.

Ölçeklerin birleşme-ayırılma geçerliklerine kanıt sağlamak için yapılan analiz sonuçları, yapılan fedakârlığın kişinin menfaatlerine zararlı algılanıyor olmasının ilişkiye bağlanım ve evlilikten alınan doyumla olumsuz yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu göstermiştir. Fedakarlıktan sağlanan doyum puanları ise hem ilişkiye bağlanımla hem de evlilikten alınan doyumla olumlu yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur. Bu çalışmada elde edilen bulguların orijinal ölçeklerin geliştirildiği çalışmalarda rapor edilen değerlere oldukça yakın olduğu ve alanyazınla paralellik gösterdiği görülmektedir (Rusbult ve ark., 1998; Van Lange ve ark., 1997; Whitton ve ark., 2007). Ayrıca, bu çalışmada elde edilen bulguların fedakârlığın kişisel menfaatlere zararlı olarak algılanmasında ve fedakarlıktan sağlanan doyum düzeyinde kadın ve erkekler arasında fark olduğunu göstermesi, ölçeklerin geçerliğine ilişkin destekleyici kanıt niteliğindedir. Bu çalışmada elde edilen bulguların aksine Whitton ve arkadaşları (2007) kadın ve erkeklerin yaptıkları fedakârlığı benzer biçimde algıladığını göstermişlerdir. Bulgular arasındaki bu farkın katılımcıların içinde yaşadıkları iki farklı kültürün kadın ve erkeklere yüklediği rollerden kaynaklanabileceği söylenebilir. Buna göre, Whitton ve arkadaşları (2007) tarafından yapılan çalışmada yer alan Amerikalı katılımcıların içinde yaşadıkları bireyci toplumda kadın ve erkeklerin, Türkiye gibi toplulukçu ve bireyciliğin arasında yer alan fakat kültürün toplulukçuluk boyutuna daha yakın ülkelere göre daha benzer rollere sahip oldukları düşünülmektedir (Ersoy, 2009). Toplulukçu bir kültür olan Türk toplumunda kadına ev içi roller biçilirken erkeklerin ev dışında daha aktif olması beklenmekte (Bilgin, 2001), daha bireyci toplumlarda ise toplulukçu kültürlerin aksine kadınların hem ev

içi hem de sosyal hayat ve iş hayatında aktif olması beklenmektedir (Triandis, 1995). Buradan yola çıkarak, kadınların daha çok fedakarlık yapıyor olması fakat bu davranışları fedakarlık olarak algılamamaları zaten toplum tarafından kendilerinden beklenen görevin ötesine geçmeden bu görevleri yerine getiriyor olduklarını düşünmeleri ile ilgili olabilir.

Ölçeklerin güvenilirlik araştırması için Cronbach alfa formülü kullanılarak hesaplanan iç tutarlılık katsayıları incelendiğinde her iki ölçek için elde edilen alfa değerlerinin (Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği $\alpha = .84$; Fedakarlık Doyum Ölçeği $\alpha = .74$) orijinal ölçeklerin geliştirilme çalışmalarında (Whitton ve ark., 2007) rapor edilen alfa katsayılarına (Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği $\alpha = .87$; Fedakarlık Doyum Ölçeği $\alpha = .77$) oldukça yakın olduğu gözlenmiştir. Bütün bu kanıtlar birlikte değerlendirildiğinde Fedakarlıkta Algılanan Zarar Ölçeği'nin ve Fedakarlık Doyum Ölçeği'nin Türk kültüründe de kullanıma uygun olduğu sonucu çıkarılabilir. Sonuç olarak, her iki ölçeğin de kısa, kolay puanlanabilir, geçerlik ve güvenilirlik kanıtları kabul edilebilir düzeyde olan ölçme araçları olduğu söylenebilir.

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın sonuçlarını yorumlarken de göz önünde bulundurulması gereken bazı sınırlılıklar vardır. Bu çalışmada katılımcılara kolay ulaşılabilirlik yöntemiyle ulaşılmıştır ve bu durum bulguların genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda tesadüfi örnekleme yönteminin kullanılması sonuçların genellenebilmesine olanak sağlayacaktır. Çalışmadaki bir diğer sınırlılık ise kadın ve erkek katılımcıların puanları arasında istatistiksel olarak fark bulunmuş olmasına rağmen örnekleme sayısının yeterli olmaması nedeniyle doğrulayıcı faktör analizlerinin kadın ve erkek katılımcılar için ayrı ayrı yapılarak farklı faktör yapıları elde edilip edilmeyeceğinin test edilememesidir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, bu çalışmada elde edilen faktör yapılarının iki cins için farklı sonuçlar verip vermediğinin test edilmesi faydalı olacaktır. Son olarak fedakarlık düzeyi ile ilişkili olabilecek farklı değişkenlerle yapılacak yeni çalışmalar hem ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik kanıtlarına yenilerini ekleyecek hem de yeni yeni gelişmekte olan fedakarlık alanyazınının zenginleşmesine yardımcı olacaktır. Örneğin, bu çalışmada kadın ve erkek katılımcıların fedakârlığı farklı algıladığı ve fedakarlıktan farklı düzeylerde doyum sağladıkları görülmektedir. Bu bulgular akla cinsiyet rollerini getirmektedir. İleride yapılacak çalışmalarda katılımcıların sadece cinsiyetini öğrenmek yerine cinsiyet rollerini ölçen bir ölçme aracı kullanılarak fedakarlık kavramının cinsiyet rolleri ile olan ilişkisinin incelenmesi önerilebilir.

Kaynaklar

- Arbuckle, J. L. (2009). *Amos 18.0 [Computer software]*. Chicago, IL: Small Waters.
- Beşikçi, E. (2008). *The predictors of relationship commitment: Perceived parenting styles, parental approval, and psychological reactance*. Unpublished Master's Thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Bilgin, M. (2001). Üniversite öğrencilerinin fonksiyonel olmayan tutumlarının bazı değişkenler açısından irdelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(8), 40-48.
- Büyüksahin, A. (2007). Yakın ilişkilere bağlanım: Bilişsel ve davranışsal olarak ilişkiyi sürdürme mekanizmaları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10(19), 55-75.
- Byrne, B. M. (2001). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Collins, D. (2003). Pretesting survey instruments: An overview of cognitive methods. *Quality of Life Research*, 12, 229-238.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. (2nd ed.). London: Sage.
- Locke, H. J. & Wallace, K. M. (1959). Short marital adjustment and prediction tests: Their reliability and validity. *Marriage and Family Living*, 21, 251-255.
- Rusbult, C. E., Bissonette, V. I., Arriaga, X. B. & Cox., C. L. (1998). Accommodation processes during the early years of marriage. In, T. N. Braudbury (Ed.), *The developmental course of marital dysfunction* (pp. 74-113). New York: Cambridge University Press.
- Rusbult, C. E., Martz, J. M. & Agnew, C. R. (1998). The investment model scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, 5, 357-391.
- Stanley, S. M. & Markman, H. J. (1992). Assessing commitment in personal relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 595-608.
- Stanley, S. M., Whitton, S. W., Sadberry, S. L., Clements, M. L. & Markman, H. J. (2006). Sacrifice as a predictor of marital outcomes. *Family Process*, 45, 289-303.
- Tabachnick, B. & Fidell, L. (2007). *Using multivariate statistics (5th ed.)*. Boston: Allyn and Bacon.
- Tezer, E. (1996). Evlilik ilişkisinden sağlanan doyum: Evlilik Yaşamı Ölçeği. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(7), 1-7.
- Triandis, H. C. (1995). *Individualism and collectivism*. Boulder, CO: Westview Press.
- Ullman, J. B. (2007). Structural equation modeling. B. Tabachnick & L. Fidell (Eds), *Using multivariate statistics (5th ed., pp. 676-780)*. Boston: Allyn and Bacon.
- Van Lange, P. A. M., Rusbult, C. E., Drigotas, S. M., Arriaga, X. B., Witcher, B. S. & Cox, C. L. (1997). Willingness to sacrifice in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 1373-1395.
- Whitton, S. W., Stanley, S. M. & Markman, H. J. (2007). If I help my partner, will it hurt me? Perceptions of sacrifice in romantic relationships. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 26, 64-92.

Extended Summary

Turkish Adaptation of Perceived Sacrifice Harmfulness Scale and Satisfaction with Sacrifice Scale

Çiğdem TOPCU and Esin TEZER

Sacrifice in marriage relationships was defined as giving up something desired for the sake of one's partner or relationship (Van Lange, Rusbult, Drigotas, Arriaga, Witcher, & Cox, 1997). In the international literature, although the studies scrutinizing sacrifice in marriage or cohabitation relationship are limited in number; existing ones substantiated evidence for significant associations among commitment level, relationship satisfaction and sacrifice (Rusbult, Bissonette, Arriaga, & Cox, 1998; Whitton, Stanley, & Markman, 2007). To the best of our knowledge, Turkish literature lacks an empirical study on the role of sacrifice in marriage relationships that may be caused by the lack of a questionnaire measuring sacrifice in Turkish. The existing measurement tools in the international literature are Perceived Sacrifice Harmfulness Scale (Whitton et al., 2007) and Satisfaction with Sacrifice (Whitton et al., 2007). The aim of the present study is to adapt these scales in Turkish and carry out the validity and reliability studies. Since the original studies did not report a factor structure for both of the scales, in the present study, first the factor structures were tested; and then, with a different sample, this factor structure was subjected to confirmatory factor analysis.

Method

Participants

The present study has two independent data sets which were obtained from married people living in Ankara via convenient sampling. The first data set, consisting of 108 (66 females, 42 males) participants, were used to conduct exploratory factor analyses (EFA) in order to examine the factor structures of the two scales. The second data set, which comprised of 105 (65 females, 40 males) participants, was utilized to confirm the factor structures which were emerged from EFAs.

Instruments

Perceived Sacrifice Harmfulness Scale (Whitton et al., 2007) has 11 items. First, the participants were asked to evaluate their frequency of committing sacrificial behavior and then, they were asked to rate the degree to which sacrifices are perceived to be harmful to their self-interest on a 4-point scale. Satisfaction with Sacrifice Scale (Whitton et al., 2007) has 6 items with 7-point Likert type scale. Turkish version of Commitment Inventory (Beşikçi, 2008) and Marital Life Scale (Tezer, 1996) were used to test the convergent-divergent validity of the Perceived Sacrifice Harmfulness Scale and Satisfaction with Sacrifice Scale.

Results

Translation Studies of the Scales

The scale items were translated into Turkish by six experts who are fluent in both English and Turkish; and back-translated into English by an English language teacher.

Validity Studies

Perceived Sacrifice Harmfulness Scale

Results of EFA with the first data set revealed a one-factor structure explaining 39.60 % of the variance and the factor loadings ranged from .79 to .45. By using the second data set, confirmatory factor analysis (CFA) was carried out to confirm the one-factor structure. Results of CFA yielded an inadequate model fit ($\chi^2 = 111.85$, $df = 44$, $\chi^2/df = 2.54$, $GFI = .85$, $CFI = .73$, $RMSEA = .12$). After checking the modification indices, it was seen that the relationship between the error terms of items 1-2, 1-3, 4-9, 6-7, and 10-11 negatively affects the model fit. After the addition of the correlation terms between the error terms of the mentioned items, results indicated an acceptable fit ($\chi^2 = 60.90$, $df = 39$, $\chi^2/df = 1.56$, $GFI = .91$, $CFI = .92$, $RMSEA = .07$). Therefore, the results suggested that the modified one factor model was confirmed with the second data set.

As for the convergent-divergent validity of the scale, significant correlations were found between the scores of perceived sacrifice harmfulness and marital commitment ($r = -.21, p < .01$), and satisfaction ($r = -.56, p < .01$). Significant differences were also found between males ($M = 4.60, SD = 4.40$) and females ($M = 6.07, SD = 5.66$) regarding their perceptions on the harmfulness of sacrifice ($t(175.38) = 2.02, p < .05$).

Satisfaction with Sacrifice Scale

Results of the EFA with the first sample showed that the scale has a one-factor structure explaining 32.74 % of the variance and the factor loadings ranged between .72 and .31. With the second data set, CFA was carried out to confirm the one-factor structure which was emerged from the EFA. Results of the CFA indicated an inadequate model fit ($\chi^2 = 37.99, df = 9, \chi^2/df = 4.22, GFI = .91, CFI = .80, RMSEA = .18$). Afterwards, the modification indices were checked and it was seen that the relationship between the error terms of items 1-2, 2-4 and 1-3 negatively affects the model fit. After the addition of the correlation terms between the error terms of the mentioned items, results produced an acceptable fit ($\chi^2 = 8.25, df = 6, \chi^2/df = 1.37, GFI = .98, CFI = .98, RMSEA = .06$). Thus, the results suggested that the modified one factor model was confirmed with the second data set.

To obtain evidence for the convergent-divergent validity of the scale, its relationships to commitment and marital satisfaction levels were tested. Satisfaction with sacrifice was found as positively related to both commitment level ($r = .48, p < .01$), and marital

satisfaction ($r = .43, p < .01$). This scale also showed that males' satisfaction with sacrifice scores ($M = 31.66, SD = 6.30$) are higher than females' ($M = 26.16, SD = 7.27$) scores for satisfaction with sacrifice ($t(199) = 5.51, p < .001$).

Reliability Studies

The internal consistency of the items was tested by Cronbach alpha coefficient and the alpha coefficient obtained for the Perceived Sacrifice Harmfulness Scale was .84 and for the Satisfaction with Sacrifice Scale was .74.

Discussion

In the present study, validity and reliability evidence for both Perceived Sacrifice Harmfulness Scale and Satisfaction with Sacrifice Scale were investigated. First, the factor structures of the two scales were examined via EFA with the first data set and the obtained one-factor structures were confirmed via CFA with the second data set. For both of the scales, evidence for convergent-divergent validities were examined and found in the expected direction parallel to the literature except the gender difference in perceiving the sacrifice as harmful to self-interest (Whitton et al., 2007). Moreover, the Cronbach alpha values are sufficient for the Turkish adaptation of the scales. Therefore, it can be concluded that the Turkish adaptation of the Perceived Sacrifice Harmfulness Scale and the Satisfaction with Sacrifice Scale seems to be psychometrically sound instruments and can be used safely with Turkish samples.